

## Анализ на специфични особености в проектите за развитие на социалния капитал в селските райони

Зорница Богданова  
Бисерка Иванова

*Abstract: Rural communities in Bulgaria are endowed with land and water (natural capital), but they often do not have the skills and organizations (social capital) which are needed to turn the natural resources in economic assets. The paper justifies the necessity to discuss specific characteristics of social capital and projects for building and developing it in rural areas in Bulgaria.*

**Key words:** rural areas, social capital, development projects.

### ВЪВЕДЕНИЕ

След присъединяването на България в Европейския съюз, започна оформянето на по-глобална визия за устойчивото развитие на селските райони, включваща не само правилното оползотворяване на природните ресурси, а и на развитието на социалните ресурси. От тогава активно се дискутира въпроса за „социален капитал“, неговите функции и роля в развитието на селските територии.

В литературата се счита, че понятието „социален капитал“ за първи път се използва от Лийда Джъдсън Ханифан през 1916г. [7]. В последствие теоретичните концепции за същността и характеристиките му се доразвиват от Пиер Бурдийо [1]., Джеймс Коулман [2]., Роберт Пътнам [8]. и др. От многообразните трактовки изведени в икономическите, политическите и социалните науки за същността на „социалния капитал“, може да се обобщи, че той е присъщо явление на социалните общности и социалните организации, защото стимулира положителното взаимодействие между индивидите и групите, формалните и неформалните мрежи, основано на доверие, зададени норми и ценности и взаимна помощ.

Социалният капитал в селските райони се разглежда като фактор за социално-икономическо развитие и подобряване качеството на живот [5, 6]. Наличните предпоставки, като: „запазени социални взаимоотношения“ и „тесни връзки“, основаващи се на доверие, солидарност и културно-исторически традиции, между населението живеещо в селските райони, налагат необходимост от изграждането на социален капитал, който да стимулира активността и участието на гражданите при решаване на проблеми от местно ниво.

В тази връзка, **целта** на доклада е да се анализират и коментират от методическа гледна точка възможностите за подготовка, финансиране и изпълнение на проекти за развитие на социалния капитал в селските райони.

Основните **задачи** във връзка с изпълнение на целта са: (1) Да се направи анализ на проблеми и предизвикателства пред създаването на социален капитал в селските райони. (2) Да се анализират от методическа гледна точка особеностите на разработване и изпълнение на проекти за социален капитал; (3) Да се предложат индикатори за измерване на резултати, както и да се идентифицират източниците на рисковете при разработването и управление на проекти за развитие на социалния капитал.

### ИЗЛОЖЕНИЕ

#### 1. Анализ на средата, в която се разработват и изпълняват проекти за развитие на социалния капитал в селските райони

Средата, в която се разработват и изпълняват проекти за социалния капитал са селските райони в България, които се характеризират все още с незадоволително ниво на социално-икономическо развитие, спрямо селските райони на държави от

Западна Европа и др. Този факт обуславя, че по-скоро към настоящия момент насоката при разработване на проекти за социален капитал е свързана с постигане на резултати за неговото **изграждане и укрепване** и в много малка степен за неговото развитие и надграждане. Като доказателство за това са разписаните приоритети и мерки в програмните документи, имащи отношение към социалния капитал в селските райони. От тях с особено значение са:

**(1) Програмата за развитие на селските райони (2007 - 2013), както и вариантът на програмата за новия програмен период (2014 - 2020)**, приоритетна ос 3, която предоставя финансиране за подобряване качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика, чрез развитието на местната инфраструктура и човешкия капитал; и приоритетна ос 4, която е свързана с прилага не подхода „ЛИДЕР“ като инструмент за въздействие и съживяване на селските райони чрез институционално местно развитие и мобилизация на месните общности.

**(3) Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (2007 - 2013) и вариантът на програмата за новия програмен период (2014 - 2020)**, чиято цел е повишаването качеството на живот чрез заетост, инвестиции в социалния и човешкия капитал, както и създаване на партньорства и мрежи за развитие.

При подготовката и управлението на проекти за развитие на социалния капитал чрез горе-изброените програми възникват проблеми със следния характер:

- Не се познават задълбочено структурните инструменти и стратегически документи, които очертават насоките за развитие, целите и приоритетите на даден район, което е определящо при идентифициране на проектната идея.
- Множество административни и финансови бариери при кандидатстване с проекти пред бенефициенти от НПО секторът и различните Общински социални структури, които са най-активно работещи по изграждането и укрепването на социалния капитал в селските райони.
- Липса на ясна методология за идентифициране и комуникация със заинтересованите страни (крайни, бенефициенти, основна целева група, поръчители и изпълнители на проекта). Това оказва негативно влияние върху сформиранието на ефективно работещи партньорства, ефективното изпълнение и устойчивост на проекта.
- Недостиг на административен капацитет в селските райони за изпълнение и управление на проекти за социален капитал, което е пречка за усвояване на повече средства от Оперативните програми.
- Недостатъчно добро сътрудничеството между публичната власт и местните заинтересовани страни в посока на подобряване на териториалното управление и разработване на социални проекти.
- Не се прилагат доказани добри практики от вече реализирани проекти. Този проблем се дължи на липсата на изграден общ механизъм за комуникация и споделяне на опит.

От така очертаните по-горе специфики и проблеми на средата за изпълнение на проекти за социалния капитал, възниква необходимостта от изясняване на методическите особености при разработването на проекти.

## 2. Методически аспекти при разработването на проекти за развитие на социалния капитал в селските райони

От методическа гледна точка разработването на проекти за развитие на социалния капитал в селски райони трябва да премине през следните етапи:

1. Описание на кандидата – включва задължителни елементи като: (1.1) основни данни на кандидата; (1.2) капацитет на кандидата за управление и изпълнение на проекта – технически, административен, финансов; (1.3) представяне опыта на кандидата в изпълнение на релевантни дейности и проекти; (1.4) кратко резюме, в което се определят целевите групи.

2. Детайлно описание на проектното предложение – включва: (2.1) описание на проблема и нуждата за въздействие; (2.2) поставяне на целите (обща цел и специфични цели); (2.3) описание на дейностите и очакваните резултати; (2.4) представяне на партньорите и тяхната роля в проекта; (2.5) планиране изпълнението на дейностите във времето (план график на проекта); (2.6) разработване на методология за изпълнение и управление на проекта; (2.7) разработване на бюджет по проекта – общ и за всеки един от партньорите; (2.8) устойчивост на постигнатите резултати.

3. Описание спазването на хоризонталните политики на Европейската общност при реализацията на проекта (за равенство между половете, за опазване на околната среда, против дискриминация и др.).

На пръв поглед стъпките, през които преминава разработването на проекти за социален капитал не се различават значително от тези на други проекти за бизнес развитие, екология, строителство и др., но на практика в тяхното изпълнение има 3 ключови момента, които са специфични само за проекти за създаване и укрепване на социален капитал: **1. Екип за изпълнение на проекта; 2. Индикатори за измерване на постигнати резултати и 3. Управление на риска.**

**Екипът по изпълнение на проекта** предимно е съставен от специалисти и експерти в областта на селските райони, социалната психология и социални дейности; администрация и управление; социална педагогика, здравни грижи и др., които имат технически, поведенчески и ситуативни компетенции и познават в дълбочина особеностите при формиране на социален капитал. Доста често тези проекти се изпълняват в партньорство между минимум два или три международни партньорски организации и тогава се залага изключително много на опыта и споделянето на добри практики.

Поради факта, че проектите за развитие на социалния капитал в селските райони не водят до пряк икономически резултат, използваните индикатори за измерване на резултати са специфични и различни от традиционно използваните в бизнес проектите. Примерни индикатори според нас могат да бъдат представените в таблица 1 по-долу.

**Таблица 1**

Индикатори за измерване на резултати в проекти за развитие на социалния капитал

№ / ред	Описание на индикатора	Стойност
1.	Нараснало доверие на населението в местните институции	%
2.	Изградени партньорски мрежи от услуги на общинско ниво	брой
3.	Разкрити нови форми на услуги (социални, образователни и др.) в общността	брой
4.	Намаляване на лицата в риск от бедност	брой
5.	Лица от местната общност участващи и подпомагащи изграждането и функционирането на дадената услуга	брой
6.	Лица, ползващи социални, здравни и образователни услуги в общността	брой
7.	Изградени социални партньорства	брой

Представените в таблица 1 индикатори на резултатите се измерват обикновено еднократно след изпълнението на заложените подходящи дейности, както и сумарно в края на изпълнението на проекта. Процесът на тяхното изпълнение при социалните проекти обаче е динамичен и уязвим от редица външни и вътрешни характеристики на средата. Успешното постигане на индикаторите може да бъде резултат от добре разработен механизъм за мониторинг на проектите, който трябва да включва и управлението на риска.

В своята същност управлението на риска е способността да се предвидят заплахите за проекта и да се минимизират техните неблагоприятни последици. Процесът е итеративен и протича през целия цикъл на управление на проекта. Той започва с идентифициране на възможните рискове, преминава през анализ на рисковете и планиране на управлението им, след което започва процес на наблюдение и регулярно връщане към процеса на анализ.

По-долу в таблица 2 е разработена частта “управление на риска“, където са идентифицирани източниците на често срещани рискове в проекти за развитието на социалния капитал в селските райони, както и насоки за тяхното преодоляване.

**Таблица 2**

Източници на риска и насоки за тяхното преодоляване в проектите за развитие на социалния капитал в селски райони

Източник на рискове	Вероятност	Начин на въздействие
1. Неправилно дефинирани целеви групи	голяма	Сформиране на подходящ екип от експерти за управление на проекта.
2. Липса на подкрепа или съпротива от целевите групи	средна	Изграждане на подход за комуникация и въздействие на целевите групи.
3. Неточно планиране на изпълнението на дейности в проекта особено за външни изпълнители, на доставки за проекта и др.	висока	Внимателно разработване на план график на проекта и навременно актуализиране при възникване на отклонения от него.
4. Технически рискове (на етап планиране на количествено стойностни сметки; занижена оценка на ресурсите за проекта и др.)	средна	Предварителни проучвания и експертна оценка на пазарните цени на ресурси; детайлно планиране на ресурсите; залагане на резерви в бюджета и др.
5. Финансови рискове при осигуряване на необходимото съфинансиране; забавено възстановяване на средства от страна на програмата и др.)	средна	Внимателна оценка на източниците на съфинансиране; осигуряване на резерви за финансиране при бавно възстановяване на средства от програмата.
6. Политически и икономически рискове на околната среда	ниска	Мониторинг на политически и икономическите колебания в страната или региона, където се реализира проекта.

Въз основа на информацията в таблица 2, може да се заключи, че въздействието и предотвратяването на видовете рискове при изпълнението на проекти за социален капитал е от съществено значение за успешното осъществяване на проекта и непрекъснато трябва да се изпълнява от експертите в екипа за управление.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Извършеният анализ на проектите за развитие на социалния капитал в селските райони позволява да се направят следните основни изводи:

1. Към сегашния етап на развитие на селските райони в България, би могло да се говори за направени по-скоро начални с предимно неустойчив характер стъпки на създаване и укрепване на социален капитал. Естеството на реализираните проекти, в тази насока са свързани с изграждане на местен капацитет за развитие; активни местни общности и техните организации (местни инициативни и рибарски групи, малки НПО организации в селски райони, самодейни организации, обединени от обща кауза за действие и развитие).

2. От методическа гледна точка изпълнението на проекти за изграждане и развитие на социалния капитал в селските райони е специфично и се различава от другите видове проекти по отношение на три ключови елемента: екипа за управление на проекта, индикаторите за измерване на резултати и видовете рискове, които биха възникнали при управлението.

3. Във втората част на изложението на доклада са изведени най-често използваните индикатори за измерване на резултати, характерни при проекти за развитие на социалния капитал, както са и идентифицирани най-често срещани рискове в управлението на такива проекти (табл.1 и табл.2).

4. Практиката по управлението на проекти за развитие на социалния капитал в селските райони досега показва, че познаването и навременното използване на индикаторите и рисковете би могло да допринесе за навременно установяване на отклонения и опасности при изпълнението на поставените цели.

#### ЛИТЕРАТУРА

[1]. **Бурдийо, П.**, Формите на капитала, <http://econ.tau.ac.il/papers/publicf/Zeltzer1.pdf>

[2]. **Коулмън, Дж.**, Перспективата на рационалния избор за икономическата социология, Икономика и социология, Лик, С., 1999, с.78

[3]. **Насоки** за кандидатстване по ОП „Развитие на човешките ресурси 2007 - 2013“, приоритетна ос 5 "Социално включване и насърчване на социалната икономика"

[4]. **Национално** сдружение на общините в Република България, Практически наръчник „Европейските фондове и общините – възможности, проблеми, решения“, 2010

[5]. **Пограма за развитие на селските райони (2007 – 2013) и (2014 – 2020)** <http://prsr.government.bg/index.php/bg/sections/l2/101>

[6]. **Фернандес, П., Бракалова, М. и др.** „Улавяне въздействието на ЛИДЕР и на мерките за подобряване качеството на живот в селските райони“, Европейски общности, Юли 2010 г.

[7]. **Hanifan, J.** , The Rural School Community Centre, 1916,с.130

[8]. **Putnam, R.**, Who Killed Civic America, *The Prospect*, 1996, 20 March, 66

#### За контакти:

1. Д-р ик. Зорница Богданова, РУ „Ангел Кънчев“, гр. Русе,  
e-mail: [zornitsa.bogdanova@abv.bg](mailto:zornitsa.bogdanova@abv.bg)

2. Маг. Бисерка Иванова, РУ „Ангел Кънчев“, гр. Русе, e-mail: [Tematika7@abv.bg](mailto:Tematika7@abv.bg)